

excesivo hipérbaton para el lector actual. La presencia de más erratas de imprenta de las deseables valdría la pena que fuese reconsiderada por parte de la editorial, para no deslucir un esfuerzo tan valioso como es el de ofrecer al público obras que, como la presente, cubren una auténtica laguna en nuestra lengua con un trabajo paciente y bien culminado.

José Martínez Gázquez

JORDI CORS I MEYA
*El viatge al món dels morts en
l'Odissea*

Universitat Autònoma de
Barcelona. Bellaterra 1984,
524 pp.

El Cant XI de l'*Odissea* és, sense cap mena de dubtes, un dels més famosos de la poesia homèrica. I ho és no solament pel seu valor intrínsec o per la poesia que conté, sinó també pels lligams històrico-religiosos i literaris que relacionen el poema, o almenys aquesta part del poema, amb determinats aspectes de la literatura oriental. És aquest darrer aspecte el que ha abordat l'autor del llibre que ressenyo. Jordi Cors s'ha proposat portar a terme una anàlisi de la visita al món dels morts que fa Odisseu, seguida d'un estudi de les concepcions paral·leles de la literatura del Pròxim Orient, especialment la que es conté en poemes

com *Gilgamesh* i d'altres epopeies de la cultura assírio-babilònica.

L'estudi s'estructura en tres llargs capítols: el viatge d'Odisseu al més enllà (15-153); el contacte d'Odisseu amb el món dels morts (154-405) i el viatge de Gilgamesh (406-51). Una llarga bibliografia, precedida d'una breu cloenda, tanca aquest important estudi.

El mètode emprat per l'autor és senzill: es tracta de seguir el text homèric, comentar-lo punt per punt, adduir la bibliografia i les hipòtesis avançades pels estudiosos i prendre partit, en cada cas, per una solució o una altra. La gran quantitat de notes que complementen cada capítol és una bona prova de la segura informació de Jordi Cors, que, ensems, ha sabut escriure el seu treball en un molt bon català, que es llegeix amb complaença, cosa que, dissortadament, no és allò a què ens tenen acostumats els estudiosos.

Val a dir que Jordi Cors no pren posició, almenys d'una manera explícita, sobre la qüestió homèrica. Ara, al llarg del seu comentari es palesa una clara actitud unitària. Per exemple, a la pàgina 35: «En la unitat de la seva obra, el que ell intenta és dur Odisseu a la més gran, allunyada i arriscada de totes les empreses que li ha fet accomplir» (la cursiva és nostra). O bé quan, en tractar el tema de la segona *Nékyia*, no es planteja el problema de la seva autenticitat, sinó que la tracta com si la inclusió del cant XXIV dins el contingut del poema fos un fet que no discuteix ningú. Crec que al pròleg (on, d'altra banda, a la p. 6 hi ha una declaració d'unitarisme pur)

s'hauria hagut de dir quelcom sobre el tema. No n'hi ha prou, creiem, afirmant l'unitarisme de l'autor, perquè la qüestió té implicacions importants a l'hora de fer una anàlisi del poema en el seu conjunt. Això, però, no treu res de la vàlua del treball de Jordi Cors, que ha estat realitzat amb una gran honestedat i amb una *akribia* que només una persona com ell, que reuneix en la seva persona l'hel·lenista i el semitista, podia palesar.

Una de les tesis que amb més decisió defensa Cors és que en el cant XI de l'*Odissea* no hi ha necessitat d'acceptar la idea d'una *katàbasi*. Malgrat que la formació no és original, té la força d'una profunda convicció. I, certament, una anàlisi imparcial del text homèric mostra ben a les clares que la consulta a Tirèsies no té lloc a l'interior de la terra. Una altra de les idees que sosté Jordi Cors és que l'autor de l'*Odissea* coneix el poema de *Gilgameš* (p. 224).

Notem que, d'acord amb el títol de l'obra, Cors ha concedit molt més espai al tractament del tema odisseic que no a la literatura oriental més o menys relacionada amb el poema homèric. De fet, la comparació no és el que, segons sembla, s'havia proposat l'autor, almenys una comparació que el menés a treure conclusions vàlides i importants. Per exemple, un cop Cors ha descrit el viatge d'Odiseu al món del més enllà, s'accontenta esbossant les idees sobre el món d'ultratomba entre els egipcis, els mesopotamis i altres pobles. I, en el darrer capítol, se'ns ofereix una visió sintètica del

tema de Gilgameš i el seu viatge al món dels morts, però sense insistir gaire en les semblances que poden oferir els dos poemes —o les diferències. L'interès del treball, però, no minva per això, car són escassíssims els estudis que tenim a Catalunya sobre les relacions Orient-Grècia que ara, des del desxiframent del micènic i els nous coneixements de la literatura del Pròxim Orient, poden ser un bon punt de partença per a obrir nous horitzons a la recerca. Cors és un dels cridats a aprofundir-hi. El llibre que ens ha ofert el mostra com un bon coneixedor dels dos mons. La bibliografia que maneja l'autor és molt completa, i sap prendre posicions en cada cas. En suma, que esperem d'ell, ben aviat, d'altres estudis sobre aquest fascinant món en el qual dues cultures es troben i s'influeixen. De fet, avui no es pot ser homerista sense poder disposar de les armes que ens forneixen les literatures del Pròxim Orient.

Josep Alsina Clota

Y. GRISÉ

Le suicide dans la Rome antique
Bellarmin, Montreal. Les Belles
Lettres, París 1982. 325 pp.

Aquest llibre, nascut d'una tesi doctoral defensada a la Universitat de Paris-Sorbonne per Y. Grisé no pretén, de cap manera, ser una guia